

Suhorje v Brkinih

Umor družine Gustinčič

2. del

Ivo Žajdela

Partizanski »narodni heroj« Albert Gruden - Blisk je imel spomladi 1945 skrivališče v vasi Suhorje v Brkinih, od koder je »osvobajal« Brkince. Najbolj 13. marca 1945, ko je v tej vasi umoril družino Gustinčič.

Družina Gustinčič, po domače Janezovi, je živel v vasi Suhorje v severozahodnem delu Brkinov, ki leži na vzpetini nad reko Reko, južno od Dolnje Košane. Nekoč je bila njihova hišna številka 28, danes pa je priključena sosednji hiši št. 26. Hiša je stala sredi vasi, ob majhnem trgu, Gustinčičevi pa so pred drugo svetovno vojno in v času fašizma imeli v njej manjšo

trgovinico. Sina Karla so Italijani mobilizirali v svojo vojsko in delil je usodo mnogih primorskih moških, ki so se ob koncu vojne vrnil v Slovenijo v okviru t. i. prekomorskih partizanskih brigad. Drugega sina Poldija so od doma odvedli (»mobilizirali«) partizani. Ker se pri njih verjetno ni počutil dobro, jih je zapustil in se vrnil domov. Poslej je partizane kritiziral. Ker so mu ti

verjetno grozili, da ga bodo znovali »mobilizirali«, si je na »zdruvo nogo« nadel mavec. Naj bi bil tudi delni invalid. Umaknil naj bi se bil celo v Sežano, k nekemu Žnidaršiču.

Janezovi, kot so rekli po domače Gustinčičevim, so dajali partizanom celo hrano. Oče Polde je v Žlebu, kot so rekli območju v smeri proti Ostrožnemu Brdu, kjer so pasli krave, dajal

hrano lačnim partizanom, ki jih je vodil Maslo.

Zločin na Suhorju V vasi, nedaleč od Gustinčičeve hiše, okoli trideset metrov vstran, so imeli trije komunisti, člani Knoja, v gospodarskem poslopu Marije Prelec v kleti bunker. Vodil jih je bil Albert Gruden - Blisk, druga dva pa sta bila Tajnikar in Kocjančič. Gruden je vodil peti

bataljon VDV, ki se je spomladi 1945 že preimenoval v Knoj.

13. marca 1945 ponoči je Albert Gruden - Blisk s svojo skupino partizanskih morilcev prišel h Gustinčičevim in jih prisilil, da je družina šla z njim od doma. Nedaleč od vasi, morda dobrih sto metrov od domače hiše proti vzhodu, so jih na nekem vrtu umorili: očeta Poldeta, mater Marjano in sina Poldija. Hči Antonija mu je ušla (kasneje je živel v Trstu, kjer je umrla in je tam tudi pokopana). Zakopali so jih na kraju zločina, na njivi. Bili so le slabo zagrebeni, tako da je obleka gledala ven. Čez nekaj dni, 17. marca, so jih domačini prekopal na pokopališče. Kasneje je Gruden »komentiral«, da so dobili svoje. Bili so kritični do partizanov. Gustinčičeva je hodila

v Trst po blago, ki so ga potem prodajali v trgovini. Po umoru so trgovino in hišo izropali.

Njihov grob je za cerkvijo in je danes razmeroma skromen, na plošči pa piše le Janezovi, kot se jim je reklo po domače.

Uničenje družine Hiše jim po vojni niso zaplenili (»nacionalizirali«), verjetno zato, ker je bil sin Karlo pri partizanih (prekomorec). Karlo je bil po vojni zaposlen v kombinatu Pivka v Neverkah, kjer je bil vratar. Živel je sam in se je na koncu zapil. V hiši staršev se je bal živeti, saj ga je njihova nasilna smrt zelo prizadela. Seveda si pod komunizmom o umoru nihče ni upal govoriti. Do upokojitve je stanovan v Neverkah v okviru kombinata, po upokojitvi pa je kupil hišo v slabem stanju v spodnjem delu Suhorja, jo obnovil in živel tam. Umrl je pred okoli dvajsetimi leti. Pokopan je na Suhorju. Takrat je prišla na pogreb tudi njegova sestra, ki je živel v Trstu (bila je poročena z Italijanom in imela hčerko). Hišo so kupili sosede, ki so se v vas priselili in jo preuredili v garažo.

Ko sem se 9. aprila 2011 v vasi pogovarjal z dvema starejšima domačinoma, ki sta bila med vojno mladoletnika, sta mi oba zatrdila, da družina ni storila nič takšnega, da bi jo bilo treba ubiti; takrat mi je to povedal tudi tretji vir, dober poznavalec vasi. Letos konec julija pa sta tako povedali tudi dve starejši vaščanki, ki sta družino poznali in sta v času umora živeli v neposredni bližini Gustinčičevih. Ti dve sta mi večkrat o Albertu Grudnu - Blisku povedali vse najslabše. Bil je »prase«. Vsi so se ga bali. Po vojni je nekajkrat še prišel na Suhorje, potem pa naj si ne bi upal več, saj naj bi se bal. Česa?!

Zločinčev pobeg Umor družine Gustinčič je imel svoje nadaljevanje. V tistem času so bili na Primorskem (na Pivškem in v Vipavski dolini) četniki oziroma nedičevci, ki so pred tem prišli v Slovenijo z juga. Čeprav verjetno slabo, so vendarle predstavljali nekakšno zasilno oblast. Francika Gustinčič, sosedja Gustinčičevih, ki je bila sestrična Janeza

Gustinčiča, je videla, kako je Albert Gruden - Blisk gnal Gustinčičeve mimo Ješnikove hiše in jih takoj zatem nedaleč stran umoril. Od groze se ji je »zmešalo« (že prej naj bi bila malo prizadeta), stekla je v dolino, tam srečala četnike, in ko so jo ti vprašali, zakaj je vsa iz sebe, jim je povedala za dogodek (kasneje se je umaknila v Trst). Odšli so na Suhorje, skupaj nagnali domačine in jih začeli zasliševati, kje je bunker. Večina za kraj ni hotela povedati. Ko so le izvedeli, kje je, so ga obkolili. Ker se vedevejci niso hoteli prikazati ven in se vdati, so četniki ob strani skopali luknjo, prišlo je do streljanja, vendar ni bil nihče ranjen. Četniki so poslopje, ki je bilo krito s slamo, zažgali. Štirje vedevejci na čelu z Albertom Grudnom - Bliskom (morilcem Gustinčičeve družine) so se vдали. Ker se je ogenj razširil tudi na nekaj sosednjih gospodarskih

poslopij, ki so bila prav tako krita s slamo, je iz enega prišel partizan ali komunistični aktivist in se »sprehodel« med drugimi. Ker ga četniki niso poznali, ga niso aretirali. Okoli trideset domačinov so tisti dan odgnali v Pivko. Tam so jih zaprli in zasliševali. Po zaslišanju so jih posamično spuščali domov. Ko jih je bila zaprta še polovica, je Gruden organiziral pobeg, ki je bil uspešen, saj so se vsi rešili.

Nedičevci na Suhorju Leta 1975 je v Novi Gorici izšla zaje-tna knjiga (900 strani) Maksa Zadnika *Istrski odred*. Na kratko je opisal tudi akcijo nedičevcev na Suhorju po umoru družine Gustinčič. Zločin je seveda zamolčal, saj so bili partizani za povojno publicistiko samo borci NOB in junaki brez kakršnega koli madeža. Bila je neka »neuravnovešena ženska«, nedičevci in partizanski borci. Kljub temu ►

V tej hiši je do umora živel družina Gustinčič.

Na grobu umorjene družine Gustinčič na Suhorju piše le Janezovi.

V delu te hiše v ozadju je bil bunker Alberta Grudna - Bliska.

► je v Zadnikovem pisanju vrsta podatkov, ki dodatno osvetlijo dogodek na Suhorju po umoru družine Gustinčič. Akcijo nedičevcev na Suhorju je opisal na straneh 652–653:

»Dne 15. marca je bil trpek in malodane tragičen dan, ker so vdrle s Pivke na Suhorje enote 2. polka 1. srbskega prostovoljskega korpusa in zaradi izdaje neke neuravnovešene ženske napadle v jutranjih urah skrivališče članov bataljona 2. brigade korpusa narodne obrambe na dvorišču domačije Marije Prelc, v hiši št. 20. Tu so bili poročnik Albert Gruden - Blisk, Tajnikar in Kocjančič. V skrivališče na seniku pa sta se bila tisto jutro zatekla člana južnoprimskega okrožnega odbora Osvobodilne fronte Anton Štemberger - Marko in Jože Prosen - Radivoj. Vnel se je boj okoli skrivališča, ki je trajal več ur. Blisk in njegova borca so se nadvse junaško upirali množici nedičevcev. Končno pa so morali kloniti, ker jih je eksplozija plastične mine onespobila za boj. Nedičevci pa so tedaj zažgali tudi več gospodarskih poslopij,

med njimi senik, v katerem sta se skrivala Štemberger in Prosen, zato sta morala iziti iz skrivališča, ker bi bila sicer v njem zgorela. Oba so nedičevci ujeli.

Potem so ju skupaj z Bliskom in njegovima borcema, kurirjem komande mesta Materija, petimi drugimi prijetimi okrožnimi aktivisti in 17 domačini odpeljali v zapore v Št. Peter. Tam so jih 33 stlačili v klet površine 4,5 x 3 m, potem so jih grozovito pretepali in jih hoteli še sestrdati. Domačine in nekatere aktiviste so v 10 dneh izpustili. V zaporu jih je ostalo še 7; izmed teh so izločili Štembergerja, Bliska in njegova borca ter kurirja, da bi jih poslali v tržaško Rižarno. Vendar se jim je prej posrečilo pregovoriti nedičevskega stražarja, da jih je spustil in sam pobegnil z njimi.

Nedičevci so bili vojska 1. srbskega prostovoljskega korpusa, ki je na Notranjsko in Primorsko prišel iz Srbije po oktobru 1944, ko je Srbijo »osvobodila« Rdeča armada.

Partizanska klavnica Pravzaprav je Zadnik v citirani knjigi

le povzel svoj članek, ki ga je leta 1970 objavil v *Jadranskem kole-darju* (Trst) v prispevku z naslovom *Rešili so se iz ognja in četniškega zavora* (str. 222–230).

Napisal ga je na podlagi pripovedi komunističnega aktivista Antona Štembergerja - Marka.

Čeprav gre za razmeroma dolg članek, sta Zadnik oziroma njegov pripovedovalec Štemberger povsem zamolčala umor družine Gustinčič, čeprav je vse zapisano v članku bilo le posledica tega umora.

Najprej je Štemberger povedal, da je bil »okrožni aktivist južno-primskega okrožja« in da je »opravljal dolžnosti referenta za prehrano in veterinarsko službo pri Južnoprimskega okrožnem narodnoosvobodilnem odboru«. Do konca februarja 1945 je vodil med Kozjanami in Padežem (torej blizu Suhorja) klavnico, skrito v robidovju na težko dostopnem kraju. Njegova žena Meri je meso tam zaklanih živali razdeljevala Istrskemu odredu, komandam mest Ilirska Bistrica in Materija in četam VDV, ki so bile v Brkinih. Prav tako so tam

dobivali meso »aktivisti okrožnih in okrajnih organov, etapne kuhinje, bolnišnica Zalesje idr.«. Imeli so zgrajeno barako in dvigalo, pritrjeno na stebrih, klavnica pa je »nepretrgoma poslovala« štirinajst mesecev. V zadnjih dneh februarja so morali prenehati »z delom«, saj je bilo prenevarno, poleg tega pa so bili tudi ljudje preplašeni zaradi stalne navzočnosti četnikov in Nemcev.

»Delo« sta »opravila« do 23. ure

14. marca 1945 je bil Štemberger z ženo na Janeževem Brdu. Zgodaj popoldne mu je neka terenska kurirka prinesla listek, na katerem je pisalo: »Marko, pridi nujno na Suhorje!« Tja je prišel okoli 18. ure in tam srečal Jožeta Prosen - Radivoja, »znanca in aktivista okrožnega odbora OF«, ki ga je »seznanil z nalogami«. Lotila sta se dela »in ga okoli 23. ure opravila«.

Po »opravljenem delu« sta noč prebila v kurirskem skrivališču v Stanetovem seniku. Štemberger do tega trenutka ni omenil Alberta Grudna - Bliska, šele tu je omenil, da mu je bilo »znano«,

da imajo člani V. bataljona VDV »v bližini svoje skrivališče (bunker)«. Naj pa ne bi vedel kje natančno. Šele ko so naslednji dan nedičevci obkolili vas in začeli vdirati v Grudnov bunker, pri čemer so gospodarsko poslopje zažgali, naj bi bil izvedel, da je bil Grudnov bunker pod isto streho kot »njegovo« skrivališče.

Mesarjeva resnica Iz Štembergerjeve pripovedi se dovolj natančno vidi, da jo je Zadniku pripovedoval tako, da mu je zamolčal nekatere najpomembnejše dele. Najprej je zamolčal, da je imel zvečer 14. marca kakršen koli popravek z Albertom Grudnom - Bliskom. Le da ga je aktivist Prosen »seznanil z nalogami«, »delo« pa sta »opravila« do 23. ure.

Popolnoma nerazumljivo je, da avtorju članka ne bi povedal, kakšno »delo« sta »opravila« do 23. ure. Šlo je torej za nekako posebno »delo«.

Še posebej je to »nerazumljivo« ob dejstvu, da so 15. marca vsi v vasi vedeli, zakaj so prišli v vas nedičevci ter tam lovili »partizane« oziroma borce VDV in aktiviste. Štemberger je gladko zamolčal bistvo dogodka, to je umor Gustinčičeve družine, opisal je le posledice: odziv »oblasti« (čeprav v obliki nedičevcev), ki je odkrivala storilce kaznivega dejanja.

Iz Zadnikarjevega opisa se lepo vidi, da nedičevci niso bili okoreli morilci, ampak so spoštovani osnovna kazenska pravila. V nasprotju z njimi so komunistični partizani v takšnih primerih svoje žrtve ubijali.

Štemberger je bil mesar, ki je pred tem štirinajst mesecev klal živino. Tisto noč, ko je na Suhorju do 23. ure »opravil« ne ve se kakšno »delo«, je skupina Alberta Grudna - Bliska umorila tri člane družine Gustinčič in jih na kraju umora, takoj za vasjo, plitvo zagrebla.

Albert Gruden - Blisk Albert Gruden - Blisk, krvnik Gustinčičeve družine, je vojno preživel. Bil je partizan, komunist in po vojni udbovec. V prejšnjem članku smo že pisali, kaj vse je počel po vojni na Tržaškem. S svojimi zločini je nadaljeval, dokler ga

niso oblasti v Trstu leta 1947 zaprle, vendar so ga po nekaj mesecih izpustili.

Če pogledamo na splet, lahko tam preberemo nekaj podatkov o njem. Seveda nič o tem, kaj je počel. Rodil se je 6. novembra 1923 v Šempolaju pri Nabrežini. Kot kovinar se je zaposlil v tržaški ladjedelnici. Do leta 1942, ko je bil vpoklican v italijansko vojsko, so ga italijanske oblasti večkrat aretirale in zaprle. Po pobegu iz vojske se je marca 1943 priključil partizanom, vstopil je v »Kraško četo«, bil na goriški fronti namestnik komandanta bataljona in kasneje komandant VOS za Slovensko Istro. Deloval je tudi na Dolenjskem. Vodil je številne akcije, npr. napad na nemško postojanko v Dragi pri Trstu in Prešnici, mobilizacijo v tržaških predmestjih in druge. Po vojni je delal pri Udbi, tudi v Trstu, kjer ga je italijanska policija leta 1947 aretirala in ga imela sedem mesecev v zaporu. Leta 1952 so Grudna v odsotnosti obsodili na dosmrtno ječo. Kasneje je delal v Službi državne varnosti (Udbi). Umrl je 27. avgusta 1982

v Sežani. Partizana sta bila tudi Albertova brata Otokar in Stan-ko; Otokar je padel v spopadu z Nemci pri Velikem Dolu.

Čaščenje zločinca v Sežani Po vojni ga je komunistični režim razglasil za »narodnega heroja«. Bil je rezervni kapetan JLA. Prejel je vrsto visokih odlikovanj in imenovanj komunističnega režima: red »narodnega heroja«, dvakrat red za hrabrost, red »zaslug za ljudstvo« II. stopnje, red bratstva in enotnosti II. stopnje in red partizanske zvezde III. stopnje. V Sežani so mu pred kulturnim domom postavili spomenik. Po demokratizaciji leta 1990 so ga sicer premestili v park pred sodiščem, vendar je to še danes pomembni partizanski spomenik v Sežani, saj stoji v mestnem parku.

Sežana seveda še zdaleč ni edini kraj na Slovenskem, ki na reprezentativnem kraju, najprej pred kulturnim domom, zdaj pa v parku pred sodiščem, časti okrutnega zločinca. To o slovenskem narodu danes pove prav vse! Albert Gruden - Blisk

je bil notorični zločinec, Sežana, eno večjih mest na Primorskem, pa ga še danes, 23 let po demokratizaciji Slovenije, časti z velikim spomenikom, postavljenim sredi mesta.

Umorjeni nimajo prihodnosti

Če na spletu vtipkamo ime »narodnega heroja« Alberta Grudna - Bliska, se nam pri tem odpre tudi stran *Adria Media*, Ljubljana, na njej pa pod naslovom *Kolaž ženstvenosti* naslednja informacija: »Streljaj od osrednje tržnice v središču Ljubljane si je svoje zatočišče našla prodorna filmska scenografka in publicistka Ana Gruden, tudi vnukinja narodnega heroja Alberta Grudna - Bliska. Gostoljubno nas je sprejela v svojo garsonjero, katere rdeča nit so ljubki motivi cvetlic.«

Seveda, svoj potomci niso krivi za zločine svojih prednikov.

Zasliševalec v Stockovi vili

Po vojni je »delal« v Sežani na Udbi. V tako imenovani Štokovi vili je zasliševal ujete begunce, ki so hoteli ilegalno prestopiti mejo z Italijo. Do zaplembe po vojni je bila vila last Emilia Stocka, tovarnarja cementa, brata bolj znanega Lionela Stocka, lastnika tržaške tovarne alkoholnih pijač znamke Stock.

S svojo partizansko-udbovsko družino je bil strasten lovec. Brez vseh omejitev so lovili divjad po Krasu in uplenjeno potem razkazovali na gostilniških parkiriščih. Nekdanji borci, zdaj lovci, so bili strah in trepet, še posebej Gruden pa je veljal za nasilnika. Na lovu na kopenskem krasu ga je ustrelil njegov sin. Seveda ne manjka namigov, naj bi bil to storil namenoma.

Kot je živel, je tudi končal. Klavrnno. Sežancev pa to nič ne moti, da ga ne bi še kar naprej častili. Tudi ta dva članka o Grudnovih zločinih se jih ne bosta dotaknila. Če je »naš«, je pač naš. Kaj zato, če je moril mlada, lepa dekleta. Nič zato, če je umoril kakšno družino. Vse za »vstalo« Primorsko. **D**

Z osrednjim spomenikom NOB Sežanci še kar naprej slavijo »narodnega heroja« – morilca.

